

УДК 330.142

Цибенко І.О.

*здобувач кафедри менеджменту в будівництві
Київського національного університету
будівництва і архітектури*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БУДІВЕЛЬНОГО ПРОДУКТУ

Статтю присвячено особливостям формування інтелектуального продукту і використанню інтелектуальних ресурсів у будівництві, які пов'язані з ефективністю реалізації інноваційних проектів і програм у рамках стратегічних планів підприємств і організацій галузі. Наголошено, що реалізація інноваційних проектів, пов'язаних із розробленням нових технологій, нових видів продукції, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, маркетингового чи іншого характеру, вимагає не тільки витрат ресурсів, а й використання спеціальних організаційно-економічних інструментів та інтелектуального капіталу в повну силу. Проведено аналіз будівельної галузі з погляду інвестиційної привабливості та потужностей інтелектуального капіталу.

Ключові слова: інтелектуальний капітал, інтелектуальний продукт, будівельна галузь, інтелектуальні ресурси, інформаційне суспільство.

Цыбенко И.А. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО СТРОИТЕЛЬНОГО ПРОДУКТА

Статья посвящена особенностям формирования интеллектуального продукта и использования интеллектуальных ресурсов в строительстве, связанных с эффективностью реализации инновационных проектов и программ в рамках стратегических планов предприятий и организаций отрасли. Отмечено, что реализация инновационных проектов, связанных с разработкой новых технологий, новых видов продукции, услуг, организационно-технических и социально-экономических решений производственного, финансового, маркетингового или иного характера, требует не только затрат ресурсов, но и использования специальных организационно-экономических инструментов и интеллектуального капитала в полную силу. Проведен анализ строительной отрасли с точки зрения инвестиционной привлекательности и мощностей интеллектуального капитала.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал, интеллектуальный продукт, строительная отрасль, интеллектуальные ресурсы, информационное общество.

Tsybenko I.O. FEATURES OF FORMATION OF INTELLECTUAL CONSTRUCTION PRODUCTS

The article is devoted to the features of the formation of intellectual product and the use of intellectual resources in construction that are related to the effectiveness of the implementation of innovative projects and programs within the framework of strategic plans of enterprises and organizations of the industry. It was emphasized that the implementation of innovative projects related to the development of new technologies, new types of products, services, organizational and technical and socio-economic decisions of an industrial, financial, marketing or other character, requires not only the cost of resources, but also the use of special organizational-economic instruments and intellectual capital in full force. The analysis of the construction industry from the point of view of investment attractiveness and intellectual capital capacities has been carried out.

Keywords: intellectual capital, intellectual product, construction industry, intellectual resources, information society.

Постановка проблеми. Розвиток економіки держави і вирішення найважливіших соціально-економічних проблем багато в чому визначає будівельний сектор економіки, в якому здійснюється оновлення на сучасній технічній основі виробничих фондів, розвиток і вдосконалення соціальної сфери, реконструкція, модернізація і технічне переоснащення промислового виробництва, формування інтелектуального будівельного продукту.

У країнах із розвинутою ринковою економікою будівельна галузь розвивається за законами ринку та залежить від кон'юнктури та коливань економічного циклу. Водночас будівництво має свої характерні особливості, які відрізняють його від інших галузей і диктують необхідність специфічних форм організації й управління будівельним виробництвом. Складність і різноманітність виробництва продукції будівельної галузі охоплюють різні об'єкти – від односімейних житлових будинків до великих промислових підприємств та інженерних споруд. Технологія будівельних робіт постійно вдосконалюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти формування і доцільності використання інтелектуального продукту досліджені у працях вітчизняних учених В. Базилевича, С. Вовканича, Н. Голикової, М. Дворник, В. Кондрашової-Діденко, Х. Копистянської, В. Осецького, Л. Федулової та ін.

Проблеми формування інтелектуального продукту і використання інтелектуальних ресурсів тісно

пов'язані з ефективністю реалізації інноваційних проектів і програм у рамках стратегічних планів підприємств і організацій будівельної галузі. Реалізація інноваційних процесів, пов'язаних із розробленням нових технологій, нових видів продукції, послуг, організаційно-технічних і соціально-економічних рішень виробничого, фінансового, маркетингового чи іншого характеру, вимагає не тільки витрат ресурсів, а й використання спеціальних організаційно-економічних інструментів. У зв'язку із цим інтелектуальний капітал стає не тільки необхідним ресурсом для реалізації нововведень та формування інтелектуального продукту, а й ефективним організаційно-управлінським інструментом розвитку підприємств будівельної галузі і підвищення його конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перспектива розвитку будівельної галузі України в умовах інтеграції до європейської спільноти пов'язана з вирішенням проблем збереження, нарощування, грамотного використання і вмілої комерціалізації інтелектуального потенціалу як одного з найважливіших стратегічних факторів економічного зростання. У всьому світі йде процес формування і розвитку нової галузі суспільного виробництва – індустрії так званого «інформаційно-інтелектуальних продуктів». У цій ситуації основним напрямом підвищення ефективності будівельної галузі стає технологічне забезпечення творчої ініціативи в рамках розроблення і

використання ресурсозберігаючих, енергозберігаючих та інших аналогічних їм технологій, а головним стратегічним напрямом – розвиток ринку інформаційно-інтелектуальних продуктів і послуг.

В інформаційному суспільстві результати інтелектуальної діяльності відіграють пріоритетну роль, займаючи істотну частку в суспільному продукті. Якісних перетворень зазнає не лише виробнича сфера, а й ринкові відносини, оскільки поряд із традиційними об'єктами обміну з'являються нові, що мають специфічні риси та унікальні властивості. На думку сучасних дослідників, результати творчої інтелектуальної діяльності можна поділити на такі групи:

- форменні інтелектуальні продукти – результати творчої людської діяльності, для яких велике значення має форма втілення (наприклад, унікальні твори мистецтва); відособлення цих продуктів ґрунтується на самому факті їх створення і не потребує додаткових дій;

- змістовні інтелектуальні продукти – результати творчої людської діяльності, для яких великого значення набуває не стільки форма, скільки зміст. Як правило, такі продукти мають прикладний, утилітарний характер, їх відособлення потребує певних дій, пов'язаних із проведенням експертизи та спеціальної рестрації;

- об'єкти промислової власності;

- засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів і послуг.

Будівельна галузь впливає на розвиток виробництва будівельного та відповідного обладнання, машинобудівної галузі, металургії та металлообробки, нафтохімії, виробництва скла тощо. Вона також сприяє розвитку підприємств малого та середнього бізнесу. Розвиток будівельної галузі

сприяє вирішенню багатьох соціальних та економічних проблем.

Як свідчать статистичні дані, у січні-липні 2017 р. підприємства України виконали будівельні роботи на суму 44,2 млрд. грн. Індекс будівельної продукції порівняно із січнем-липнем 2016 р. становив 124,2%, у т. ч. індекс будівництва будівель – 120,0%, інженерних споруд – 129,5%. Обсяги виконаних будівельних робіт та індекси будівельної продукції по регіонах представлено в табл. 1 [7].

Процес будівництва характеризується високим рівнем наукомісткості, що, своєю чергою, призводить до створення інтелектуального будівельного продукту.

Наука у цьому разі виступає базою для інноваційного розвитку підприємств будівельної галузі і багато в чому зумовлена попитом з його боку. В цілому рівень розвитку науки та наукоємного виробництва визначає науково-технічний розвиток країни.

Умовами створення інтелектуального продукту в будівництві є наявність інтелектуального капіталу, а також можливості матеріального втілення унікальної ідеї. У процесі здобуття власником прав інтелектуальної власності такий продукт набуває ознак об'єкта права інтелектуальної власності, а якщо він відповідає критеріям визнання активів, то перетворюється на інтелектуальний актив.

Основними властивостями інтелектуального продукту в будівництві є: можливість взаємодії; гнучкість; автономність; взаємодія з людиною; багатофункціональність; індивідуальність; реакційна здатність. Інтелектуальному продукту, що володіє перерахованими вище властивостями, притаманна низка характеристик, таких як порівняльні переваги, сумісність, складність, ризиковість.

Складність класифікації інтелектуальних будівельних продуктів полягає у тому, що вони, як пра-

Таблиця 1

Обсяги виконаних будівельних робіт та індекси будівельної продукції по регіонах

	Виконано будівельних робіт у січні-липні 2017 р.		Січень-липень 2017 р., % до січня-липня 2016 р.	Довідково: січень- липень 2016 р., % до січня-липня 2015 р.
	млн. грн.	% до загального обсягу		
Україна	44175,6	100,0	124,2	114,4
Вінницька	1355,9	3,1	125,2	133,3
Волинська	619,6	1,4	108,5	109,8
Дніпропетровська	4041,0	9,1	124,9	95,1
Житомирська	640,1	1,4	169,8	155,1
Закарпатська	350,5	0,8	114,5	120,5
Запорізька	1171,2	2,7	147,2	87,3
Івано-Франківська	792,2	1,8	124,0	101,1
Київська	2508,9	5,7	128,7	142,6
Кіровоградська	518,5	1,2	179,6	107,5
Львівська	2512,9	5,7	111,3	116,5
Миколаївська	942,9	2,1	94,7	132,9
Одеська	3866,4	8,7	130,2	155,1
Полтавська	2942,4	6,7	136,9	84,3
Рівненська	615,4	1,4	119,1	83,6
Сумська	521,3	1,2	110,7	94,4
Тернопільська	706,6	1,6	104,1	123,7
Харківська	4613,8	10,4	130,7	126,5
Херсонська	387,1	0,9	114,8	143,4
Хмельницька	753,2	1,7	100,3	101,1
Черкаська	489,2	1,1	105,2	99,6
Чернівецька	451,2	1,0	92,8	109,4
Чернігівська	351,3	0,8	125,1	93,4
м. Київ	11342,2	25,7	128,8	118,8

вило, є унікальними, відмінними від аналогів, оригінальними здобутками людського розуму. Він може мати різні форми: відкриття та винаходи, зразки нової продукції і техніки, нові технології, науково-виробничі, консалтингові, економіко-фінансові, управлінські, маркетингові послуги

Сам інтелектуальний продукт – це результат розумової, інтелектуальної праці. Це продукт творчих розумових зусиль, що має змістовне значення для певного інтелектуально підготовленого кола осіб, утілений у матеріальному носії [8].

Як результат виробничих інновацій інтелектуальні продукти є корисними для виробників супутніх будівельній галузі підприємств та організацій. Саме тому узагальнюючою формою інтелектуальної діяльності є інтелектуальний продукт – представлена на матеріальних носіях інформація, яка містить нове знання, що є результатом інтелектуальної творчої праці. Отже, інтелектуальний будівельний продукт – це нові знання, практичний досвід, інтелектуальні розробки, передані у вигляді інформації, технологічних рішень, нових видів будівельної продукції. Таким чином, продуктам інтелектуальної праці притаманна певна специфіка щодо трактування традиційного набору властивостей ринкових товарів [8]:

– товари і послуги, які створюються на основі кодифікованого знання, є унікальними, водночас можливість їх безмежного тиражування породжує ринок гомогенної продукції, що адекватно реагує на динаміку попиту і пропозиції;

– інтелектуальні продукти є ідеальними, суб'єктивними, пов'язаними з конкретними особистостями, водночас вони мають певне матеріальне втілення, доступну для інших людей об'єктивну форму, що сприяє їх реалізації;

– інтелектуальні продукти, що є результатом науково-технічної діяльності, мають короткий життєвий цикл, підлягають швидкому моральному зносу;

– для інтелектуальних продуктів поняття відтворення трансформується у поняття тиражування унікальних результатів творчої праці, при цьому витрати виробництва інтелектуальних продуктів і витрати на їх тиражування не збігаються між собою;

– незалежно від того, на якій мові, носіях, у якій формі представлені та розтиражовані інтелектуальні продукти, вони завжди мають конкретних творців – авторів ідей;

– для інтелектуальних продуктів непридатними є традиційні вимірники ринкової цінності, витрати виробництва, граничної корисності тощо.

Товаром на ринку інтелектуальних продуктів будівельної галузі виступають результати досліджень і розробок, комплекти конструкторської та технологічної документації, оригінальні технічні рішення і програмне забезпечення. Головне – споживча якість інтелектуального продукту будівельного підприємства, його здатність приносити додатковий прибуток завдяки новим знанням про найбільш ефективні способи задоволення запитів споживачів.

Найбільший інтерес на будівельному ринку викликають результати інтелектуальної діяльності у вигляді технологій, що включають винаходи, промислові зразки, товарні знаки, програми для ПК, ноу-хау, тобто різні об'єкти правової охорони, що суттєво підвищують комерційну цінність товару. Під час продажу технологій особливого значення набуває їх передача в сукупності з консультаційними та інжиніринговими послугами, обладнанням, системою збуту і сервісного обслуговування продукції, що випускається згідно з технологією.

Попит на інтелектуальні будівельні продукти визначається реальністю їх комерційного використання для отримання додаткового прибутку за допомогою використання охоронюваних результатів інтелектуальної діяльності під час випуску і реалізації продукції, а також продажу прав на використання об'єктів інтелектуальної власності на підставі ліцензійного договору.

Попит на інтелектуальні продукти вважається малоеластичним, оскільки на ринок виходить продукція, яка, як правило, не має аналогів: вона або незалежна, або практично незамінна. Отже, цінова політика робить на обсяг збуту обмежений вплив.

Конкурентоспроможність інтелектуального будівельного продукту може визначитися такими факторами [8]:

1. ступенем правового захисту;
2. технічним рівнем інтелектуального продукту;
3. ступенем новизни;
4. особливостями цільового ринку;
5. ціною порівняно із ціною на подібну продукцію, тобто має приблизно такі ж технічні характеристики;
6. потенційною можливістю розширення ринку, тобто закладеним в інтелектуальний продукт потенціалом розвитку.

Останнім часом в Україні відзначається зростання кількості винаходів, проте за абсолютним їх показником наша країна знаходиться на низькому рівні. При цьому можна відзначити, що тенденції на українському ринку інтелектуальної власності відрізняються від загальносвітових. Хоча процес реєстрації ліцензійних угод зараз стабілізувався і відзначається щорічний стійке зростання цього показника, стійкість набуває й інша тенденція – зниження частки переданих виняткових прав у загальній їх кількості.

Також у розвитку вітчизняного ринку інтелектуальних будівельних продуктів спостерігається підвищення активності іноземних компаній, які стають все більш зацікавленими в перспективному забезпеченні правової охорони своєї інтелектуальної власності (ІВ). Як правило, ці компанії набувають виняткові права для придушення можливих конкурентів, оскільки вітчизняні виробники найчастіше працюють за технологіями, неперевіреними на патентну чистоту або незаконно запозиченими за кордоном.

У результаті такого суперництва науково-технічний прогрес поступово трансформувалася в науково-технічну гонку. Частка капіталізації знань у сумарному показнику капіталізації середнього сучасного високотехнологічного підприємства досягла 85%. При цьому найціннішими знаннями підприємств будівельної галузі є ті, що можуть знайти форму інтелектуальної власності у вигляді винаходів, промислових зразків, корисних моделей, товарних знаків, програм для ПК, баз даних і т. п. В основі інноваційної діяльності лежать нові знання.

Довгий час виробництво знань як інноваційний процес розглядалося переважно як феномен, що має відношення лише до тих галузей, для яких характерні так звані високі технології, виготовлення нових зразків продукції безпосередньо на базі конкретних наукових досліджень і технічних розробок, технологічні новації. Однак практика спростувала такий вузький підхід до ефективного управління, довівши, що не може бути галузі, виробництва і підприємства, що не використовують нові знання у виготовленні продукції, наданні послуг і самих методах управління. Інноваційні процеси – це неодмінна умова розвитку всіх сфер діяльності в епоху технологічної та інформаційної революцій.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, будівельні компанії виступають як організації, що генерують нові знання, застосовуючи їх у сферах дизайну, виробництва, будівництва та наданні послуг. Практично всі види продукції будівельної галузі включають у себе упредметнені знання – від складного виробничого обладнання до готових будівельних продуктів. При цьому об'єктом управління стають «невловимі» інтелектуальні активи організації. Сьогодні підприємства будівельної галузі на відміну від періоду індустріалізації відстежують появу нових наукових знань ще на етапі проведення фундаментальних досліджень і прагнуть першими отримати позитивні результати у своє розпорядження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базилевич В., Ільїн В. Інтелектуальна власність / В. Базилевич, В. Ільїн [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://pidruchniki.com/12560607/ekonomika/intelektualna_vlasnist_rinkoviy_ekonomitsi.

2. Вовканич С. Духовно-інтелектуальний потенціал України та її національна ідея / С. Вовканич. – Львів : ЛБД, 201. – 540 с.
3. Зинов В.Г. Управление интеллектуальной собственностью: [учеб. пособ.] / В.Г. Зинов. – М. : Дело, 2003. – 512 с.
4. Кондрашова-Діденко В.І. Інтелектономіка: сутність, структура, особливості розвитку / В.І. Кондрашова-Діденко // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – 2005. – Вип. IV Економічні науки. – Ч. 1. – С. 7–17.
5. Кендюхов О.В. Ефективне управління інтелектуальним капіталом : [монографія] / О.В. Кендюхов. – Донецьк : ДОНУЕП, 2008. – 359 с.
6. Дворник М.О. Іноваційні інструменти розвитку підприємства в ринкових умовах України / М.О. Дворник, О.І. Маслак, О.Д. Коноваленко // НТУ. – 2007. – № 3. – С. 19–24.
7. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Семікіна М.В., Петіна О.М. Інтелектуальний бізнес : [навч. посіб.] / За ред. М.В. Семікіної. – Кіровоград : КНТУ, 2015. – 141 с.

УДК 378: 65.016.2

Чавичалов І.І.

аспірант

Українського державного хіміко-технологічного університету

Куцинська М.В.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри економіки промисловості та організації виробництва
Українського державного хіміко-технологічного університету*

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Проаналізовано сучасний стан дослідженості підходів до формування стратегії розвитку державних вищих навчальних закладів за теперішніх умов функціонування системи вищої освіти в країні. Сформульовано необхідні окремі складники стратегії розвитку державних вищих навчальних закладів за сучасних умов функціонування. Окреслено окремі етапи методичного підходу до формування стратегії розвитку державних вищих навчальних закладів із використанням інформації управлінського обліку.

Ключові слова: стратегія, стратегія розвитку, складники стратегії розвитку, система вищої освіти, державні вищі навчальні заклади, інформаційне забезпечення, інструментарій управлінського обліку.

Чавычалов И.И., Куцинская М.В. ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ ПРИ СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

Проанализировано современное состояние исследованности подходов к формированию стратегии развития государственных высших учебных заведений при текущих условиях функционирования системы высшего образования в стране. Сформулированы необходимые отдельные составляющие стратегии развития государственных высших учебных заведений при современных условиях функционирования. Приведены отдельные этапы методического подхода к формированию стратегии развития государственных высших учебных заведений с использованием информации управленческого учета.

Ключевые слова: стратегия, стратегия развития, составляющие стратегии развития, система высшего образования, государственные высшие учебные заведения, информационное обеспечение, инструментарий управленческого учета.

Chavychalov I.I., Kutsyns'ka M.V. STRATEGY OF STATE HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS' DEVELOPMENT FORMATION FOR MODERN FUNCTIONING CONDITIONS

The current state of researching the approaches to formation the strategy of state higher educational establishments' development under the current conditions of functioning of the higher education system in the country has been analyzed. On the basis of the analysis, the necessary separate components of the strategy of state higher educational establishments' development under the current conditions of functioning have been formulated. The separate stages of the methodical approach to the strategy of state higher educational establishments' development with using of management accounting information have been identified.

Keywords: strategy, development strategy, development strategy components, higher education system, higher educational establishments, information providing, management accounting tools.

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування світового економічного простору, трансформації господарських відносин на макро-, мезо- та мікрорівнях, а також збільшення впливу результатів та досягнень науково-технічного прогресу на життє-

діяльність соціуму все більшого значення набувають питання підвищення культурного та освітнього рівнів суспільства для його розвитку. Для досягнення такої мети великого значення набуває перегляд підходів до управління та здійснення свого функціо-